

УДК 347.7:346.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.80>

УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКИМ ТОВАРИСТВОМ В МЕЖАХ САНКЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР

Суха Ю.О.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права**Львівського національного університету імені Івана Франка*

ORCID: 0000-0001-7606-8069

Суха Ю.О. Управління господарським товариством в межах санкційних процедур.

Статтю присвячено комплексному аналізу впливу індивідуальних санкцій на корпоративні права та управління господарськими товариствами в Україні. Особливу увагу приділено двом ключовим видам санкцій – блокуванню активів та стягненню активів у дохід держави, які мають найбільш суттєвий вплив на корпоративні відносини. Автор обґрунтовує, що корпоративні права як різновид активів поєднують майнові та управлінські елементи, що зумовлює специфіку їх блокування та складність правозастосування. Показано, що блокування частки учасника призводить до неможливості реалізації права голосу та, як наслідок – до утворення стійкої організаційної неспроможності товариства, оскільки блокуються рішення, що потребують кваліфікованої більшості або одностайності. Проаналізовано аргументи щодо немайнового характеру участі у загальних зборах і доведено, що обмеження такого права є логічним продовженням санкційного механізму, оскільки голосування впливає на юридичну долю майна товариства та вартість корпоративних прав.

Розкрито проблематику управління корпоративними правами після стягнення активів у дохід держави. Встановлено, що часові розриви між судовим рішенням і фактичним переходом прав, а також невизначеність щодо управителя активами створюють істотні ризики для товариства, включно з неможливістю укласти значні правочини. У статті звертається увага на потенційні конфлікти інтересів у разі передачі корпоративних прав конкурентам та обґрунтовується необхідність законодавчої регламентації критеріїв добросовісності та незалежності управителів. Окремо розглянуто питання впливу санкції – заборони набуття земельних ділянок, накладених на фізичних осіб – кінцевих бенефіціарних власників юридичних осіб. Санкції мають індивідуальний характер, а активи юридичної особи не можуть розглядатися як активи фізичної особи для цілей санкційного регулювання, що унеможливорює автоматичне поширення обмежень. Активом виступатиме частка в господарському товаристві, а не саме майно товариства. У підсумку, сформульовано висновок про нагальну потребу удосконалення санкційного та корпоративного законодавства з метою забезпечення балансу приватних і публічних інтересів, стабільності корпоративного управління та ефективного захисту національної безпеки.

Ключові слова: учасник товариства, корпоративні права, корпоративне управління, кінцевий бенефіціарний власник, здійснення корпоративних прав, управління корпоративними правами, обмеження корпоративних прав, право на участь в управлінні господарським товариством, право на отримання дивідендів, санкції, блокування активів, стягнення активів в дохід держави, опосередкований вплив, прямий вплив.

Sukha Y.O. Corporate governance of a business company within the framework of sanctions procedures.

The article provides a comprehensive analysis of the impact of individual sanctions on corporate rights and the governance of business entities in Ukraine. The research focuses on two key types of sanctions – asset freezing and asset recovery to the state – which have the most significant influence on corporate structures and the functioning of companies. The author argues that corporate rights, as a specific category of assets, combine both property and managerial components, which makes their restriction particularly complex. The study demonstrates that freezing a participant's share effectively blocks the exercise of voting rights and creates managerial paralysis, as decisions requiring a qualified majority or unanimity become impossible.

The article examines the challenges of managing corporate rights after assets are seized for the benefit of the state. It is established that the temporal gaps between the court decision and the actual transfer of rights, as well as the uncertainty regarding the appointment of an asset manager, create significant risks for the company, including the inability to conclude major transactions. The

study highlights potential conflicts of interest that may arise when corporate rights are transferred to competing market participants and substantiates the need for legislative regulation of the criteria of good faith and independence of asset managers.

The article separately addresses the impact of sanctions prohibiting the acquisition of land plots imposed on individuals who are the ultimate beneficial owners of legal entities. It is emphasized that sanctions are strictly individual in nature, and the assets of a legal entity cannot be treated as the assets of an individual for the purposes of sanctions regulation, which excludes any automatic extension of restrictions to the legal entity.

The study concludes by emphasizing the urgent need to improve sanctions and corporate legislation in order to ensure a balance between private and public interests, the stability of corporate governance, and the effective protection of national security.

Key words: company participant, corporate rights, corporate governance, ultimate beneficial owner, exercise of corporate rights, management of corporate rights, restrictions on corporate rights, right to participate in the management of a business company, right to receive dividends, sanctions, asset freezing, asset seizure for the benefit of the state, indirect influence, direct influence.

Постановка проблеми. Запровадження санкцій щодо учасників, кінцевих бенефіціарів господарських товариств створює комплекс правових та управлінських викликів, які чинне законодавство України наразі не врегульовує належним чином. Санкційні механізми, зокрема блокування активів, стягнення активів в дохід держави, заборона набуття майна у власність - безпосередньо впливають на здатність товариства реалізовувати функції управління, забезпечувати корпоративну безперервність та виконувати зобов'язання перед кредиторами, працівниками й контрагентами.

Попри масштабність застосування санкційних інструментів, на рівні законодавства відсутні чіткі алгоритми: яким чином здійснюється управління товариством у разі блокування корпоративних прав КБВ; чи впливають індивідуальні санкції на діяльність товариства; який обсяг повноважень мають призначені державою управителі; як забезпечити правомірність рішень органів управління, якщо один або кілька учасників фактично усунені від участі; які гарантії захисту прав третіх осіб та мінімізації господарських ризиків існують у період дії санкцій.

Метою дослідження є виявлення проблем управління господарським товариством в межах санкційних процедур, а також дослідити вплив санкцій накладених на пов'язаних осіб на управління господарським товариством.

Стан опрацювання проблематики. Питання накладення санкцій на активи підсанкційних осіб у своїх працях досліджували ряд науковців, зокрема Щербанюк О. [1] (в контексті забезпечення верховенства права), Кирилюк Д.В. [2] (в частині прямого та опосередкованого впливу на активи), Горбачевська Т. [3] (щодо експропріації активів) та інші. Водночас, немає комплексного дослідження обмеження здійснення саме щодо управління господарським товариством в межах санкційних процедур.

Виклад основного матеріалу. Основними видами санкцій, які можуть накладатися на фізичних чи юридичних осіб - учасників господарського товариства чи кінцевих бенефіціарних власників (надалі - КБВ) та в подальшому впливати на діяльність такого, є блокування активів та стягнення активу в дохід держави.

На практиці уже виявлено низку системних проблем: неможливість реєстраційних дій через блокування активів КБВ; паралізація діяльності товариства через відсутність кворуму; суперечності між санкційними нормами та корпоративним законодавством; неоднакове застосування законів адміністративними та судовими органами.

Вирішення зазначених питань є необхідним для забезпечення належного корпоративного управління, мінімізації правових ризиків, запобігання корпоративним конфліктам та захисту інтересів як держави, так і добросовісних учасників господарських товариств.

Сама по собі санкція блокування активів спрямована на тимчасове обмеження права користування та розпорядження майном підсанкційної особи (пункту 1 частини 1 статті 4 Закону України «Про санкції» [4]). Примітно, що при ній власник не позбавляється самого активу. І якщо аналізувати актив як матеріальну річ, то проблем не мало б бути - фактично забороняється вчиняти будь-які правочини щодо розпорядження цим активом. Що ж відбувається, коли підсанкційною особою є учасник товариства і таким активом є корпоративні права (частка) в товаристві?

Якщо підсанкційна особа одноосібний учасник, тоді фактично блокується можливість прийняття будь-яких рішень таким учасником як реалізації права на управління товариством.

У ситуації, коли товариство має кількох учасників, скликання загальних зборів формально можливе. Однак підсанкційний учасник не може реалізувати право голосу, оскільки його частка фактично заблокована. Це призводить до неможливості сформувати необхідний кворум, а відтак - до

неприйняття рішень, для ухвалення яких закон вимагає кваліфікованої більшості або одностайності учасників.

До рішень, що потребують не менше трьох четвертих голосів усіх учасників, належать, зокрема: затвердження змін до статуту товариства, а також прийняття рішення про здійснення діяльності на підставі модельного статуту; зміна розміру статутного капіталу; ухвалення рішень щодо виділу, злиття, поділу, приєднання, ліквідації або перетворення товариства; формування ліквідаційної комісії; затвердження порядку припинення товариства, порядку розподілу майна між учасниками при ліквідації після задоволення вимог кредиторів; затвердження ліквідаційного балансу. [5]

Водночас, низка рішень підлягає прийняттю виключно одностайно, зокрема: затвердження грошової оцінки негрошового вкладу учасника; перерозподіл часток між учасниками у випадках, передбачених законом; створення додаткових органів товариства та визначення порядку їх діяльності; прийняття рішення про придбання товариством частки (або її частини) учасника; ухвалення рішень щодо обліку або припинення обліку часток товариства в обліковій системі часток. [5]

За відсутності можливості врахувати голос підсанкційного учасника, жодне з указаних рішень не може бути правомірно ухвалене, що фактично блокує діяльність товариства у сферах, які потребують волевиявлення всіх або більшості його учасників.

У наукових публікаціях висловлювалася ідея, що право на участь у загальних зборах є немайновим правом, відтак, таке не підлягає блокуванню в межах санкційних процедур, адже такі обмеження поширюються тільки на майнові права. [6]

На наш погляд, це дуже вузьке трактування. Мета санкції - заблокувати розпорядження правами та одержання від них доходів. Відтак, якщо екстраполювати це на право участі у загальних зборах, то прийнятими рішеннями учасники зможуть одержувати певні майнові вигоди або ж навпаки зменшувати підсанкційний актив шляхом голосування за відчуження майна товариства (до прикладу, укладення значних правочинів) [5]. З цих підстав вважаємо, що саме голосування на загальних зборах вплине на юридичну долю майна товариства, а, відтак, на вартість заблокованого активу.

Поряд з блокуванням активів, на підсанкційну особу може бути накладена санкція стягнення активу в дохід держави. Остання застосовується тільки після блокування активу і за окремою процедурою за рішенням суду. В межах цієї публікації не будемо розглядати сам порядок її застосування, а більш зосередимо увагу на наслідках такої санкції та управління корпоративними правами після звернення стягнення на корпоративні права та ризики, які виникають для товариства.

Управлінська невизначеність. Після звернення стягнення на корпоративні права, останні мали б переходити державі. На практиці ця процедура затягується і досить довго не призначається орган, який здійснюватиме відповідні управлінські функції. Питання управління врегульоване Порядком управління активами, щодо яких ухвалено судові рішення про застосування санкції, передбаченої пунктом 1-1 частини першої статті 4 Закону України «Про санкції», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2023 р. № 1233 (надалі - Порядок управління) [7].

Фонд державного майна України реалізує такі повноваження на підставі власного рішення про визначення способу управління відповідним активом. Згідно з цим Порядком, Фонд може як безпосередньо управляти корпоративними правами, так і передати їх в управління іншому суб'єкту господарювання.

Однак постає дискусійне питання: чи здатен такий суб'єкт забезпечити належне, добросовісне та неупереджене управління корпоративними правами в інтересах товариства? Зокрема, передача таких прав юридичній особі, яка є конкурентом товариства, очевидно створює істотні ризики конфлікту інтересів і ставить під сумнів можливість ефективного та об'єктивного управління активом.

У зв'язку з цим, видається обґрунтованим:

(1) законодавчо встановити пряму заборону на передачу корпоративних прав, стягнутих у дохід держави, в управління конкуруючим суб'єктам господарювання; або

(2) визначити чіткі критерії та обмеження для управителів, спрямовані на забезпечення добросовісного, неупередженого та ефективного управління корпоративними правами, зокрема й щодо обсягу дозволених управлінських дій.

2. Блокування прийняття рішень. Фактично з моменту прийняття рішення суду про застосування санкції до моменту внесення змін в Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців товариство не зможе скликати загальні збори та прийняти будь-яке рішення.

3. Ризики поточної господарської діяльності. Це, зокрема, стосується неможливості укладення значних правочинів, для яких потрібна згода загальних зборів товариства.

Вважаємо, що з метою зменшення ризиків для господарських товариств внаслідок застосування санкцій, потрібно чітко окреслити строки виконання таких судових рішень.

Окремо хочемо розглянути вплив індивідуальних санкцій, накладених на КБВ юридичних осіб, зокрема щодо заборони набуття такими особами майна у власність (зокрема, земельних ділянок на

території України) та їх вплив на можливість юридичними особами набувати земельні ділянки. За загальним правилом, накладення санкцій на фізичних осіб саме по собі не тягне накладення цієї санкції на юридичну особу. При цьому чи працює санкція за ланцюжковою реакцією? (чи тотожне накладення санкції на КБВ накладенню санкцій на господарське товариство?) До прикладу, чи переноситься санкція заборони набувати земельні ділянки на території України автоматично з КБВ на господарське товариство?

Відповідно до частини третьої статті 5 Закону України «Про санкції», «рішення щодо застосування, скасування та внесення змін до санкцій щодо окремих іноземних юридичних осіб, юридичних осіб, які знаходяться під контролем іноземної юридичної особи чи фізичної особи-нерезидента, іноземців, осіб без громадянства, суден, повітряних суден, а також суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність (персональні санкції), передбачених пунктами 1, 2-21, 23-25 частини першої статті 4 цього Закону, приймається Радою національної безпеки та оборони України та вводиться в дію указом Президента України. Відповідне рішення набирає чинності з моменту видання указу Президента України і є обов'язковим до виконання.»[4]

З даного положення вбачається, що сам факт застосування санкцій до фізичної особи не створює автоматичних правових наслідків у вигляді застосування аналогічних санкцій до юридичної особи, яка пов'язана з такою фізичною особою. Законодавство України передбачає індивідуальний характер застосування санкцій, що вимагає ухвалення окремого рішення щодо кожного суб'єкта.

Примітно, що санкції за своєю правовою природою є спеціальними економічними та іншими обмежувальними заходами превентивного характеру, спрямованими не на покарання, а на захист національних інтересів України; забезпечення національної безпеки, суверенітету та територіальної цілісності; протидію терористичній діяльності; відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян, суспільства й держави.

Отже, сама мета накладення санкції - заблокувати наявний у підсанкційної особи актив з метою подальшого задоволення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави.

Відповідно до частини третьої статті 5 Закону України «Про санкції», рішення щодо застосування, скасування або зміни санкцій щодо:

- іноземних юридичних осіб;
- юридичних осіб, які перебувають під контролем іноземної юридичної особи або фізичної особи-нерезидента;
- іноземців, осіб без громадянства;
- суден та повітряних суден;
- суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність,

ухвалюється Радою національної безпеки і оборони України та вводиться в дію указом Президента України. Таке рішення набирає чинності з моменту видання указу і є обов'язковим до виконання.[4]

Таким чином, юридична особа може бути визнана підсанкційною виключно за наявності окремого, самостійного рішення РНБО, введеного в дію указом Президента України.

Наявність санкцій (наприклад, щодо заборони набуття земельних ділянок на території України) пов'язаної фізичної особи не створює презумпції автоматичного поширення санкцій на юридичну особу, якщо інше прямо не визначено у відповідному рішенні Ради національної безпеки та оборони України.

При цьому набуття земельних ділянок (чи іншого майна) такою юридичною особою не призводить до зменшення активів підсанкційної фізичної особи, оскільки майно, набуто юридичною особою, належить їй на праві власності та не є активом фізичної особи, навіть якщо остання є її учасником. Юридична особа має самостійний від фізичної особи майновий статус, а тому обсяг її активів, у тому числі земельних ділянок, не може розглядатися як актив фізичної особи для цілей застосування санкцій. Підсанкційним активом можуть виступати корпоративні права підсанкційного учасника чи КБВ.

Зовсім інше питання, чи зможе господарське товариство прийняти рішення на загальних зборах про набуття земельної ділянки (якщо таке вимагається), коли до підсанкційної особи застосовано санкцію блокування активів, що, відповідно, позбавить останню можливості голосувати на зборах. Тут постає питання кворуму і якщо частка такої особи мінімальна, то блокування активів не вплине на його прийняття.

Висновки. Застосування санкцій у вигляді блокування активів та стягнення активів у дохід держави істотно впливає на корпоративні відносини, оскільки корпоративні права як специфічний об'єкт цивільних прав поєднують майнову й організаційно-управлінську складові.

Блокування частки учасника товариства призводить до паралічу управління, незалежно від кількості учасників. У випадку одноосібного складу - блокується діяльність товариства в цілому;

за наявності кількох учасників - відсутність можливості врахувати голос підсанкційної особи унеможлиблює утворення кворуму та ухвалення рішень, що вимагають більшості або одностайності.

При стягненні активів у дохід держави перехід корпоративних прав до держави фактично відбувається із часовим розривом, протягом якого товариство позбавлене можливості приймати важливі рішення, укладати значні правочини та забезпечувати безперервність діяльності. Відсутність законодавчих обмежень щодо можливості передання корпоративних прав конкурентам створює високі ризики конфлікту інтересів, що може мати негативні наслідки як для товариства, так і для збереження економічної вартості активу.

Українське законодавство передбачає індивідуальний характер санкцій, що виключає презумпцію контролю або ототожнення активів юридичної та підсанкційної фізичної особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Щербанюк О.В. Стягнення в дохід держави підсанкційних активів та верховенство права. Науковий Вісник УжНУ. Серія ПРАВО. Випуск 90: частина 4. С. 468–472. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/07/69-1.pdf>.
2. Кирилук Д.В. (2023). Теоретичні та практичні аспекти застосування понять «прямий» та «опосередкований» вплив на осіб, що знаходяться під санкціями, в нотаріальній практиці. *Академічні візії*, (26). URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1204>.
3. Tamara Horbachevska, Iurii Barabash, Olena Uvarova, The Expropriation of Sanctioned Assets: Does Ukrainian Jurisprudence Respond to Human Rights Concerns? *Journal of Human Rights Practice*, Volume 17, Issue 1, February 2025, Pages 197–206 URL: <https://doi.org/10.1093/jhuman/huae031>.
4. Про санкції: Закон України від 14 серпня 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>.
5. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>.
6. Ващенко В. Санкційні непорозуміння. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/sankciyni-neporozuminnya.html>.
7. Порядок управління активами, щодо яких ухвалено судові рішення про застосування санкції, передбаченої пунктом 1⁻¹ частини першої статті 4 Закону України "Про санкції": Постанова Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2023 р. № 1233. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2023-%D0%BF#Text>.